

ОКУПАЦІЯ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ: РЕАКЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Красівський О. Я., Пуйда Р. Б.

Постановка проблеми. 21 березня президент Росії В. Путін підписав договір про «входження» Криму до складу Російської Федерації на основі псевдорепрезенту, проведеного 16 березня 2014 р. в автономній Республіці Крим та місті Севастополі¹. Ця подія започаткувала нову сторінку в військово-політичній історії незалежної України, а її відлуння українці відчують до сьогодні, боронячи себе від політики «денацифікації», «демилітаризації», «деєвропеїзації», яку безуспішно намагається проводити Російська Федерація усупереч нормам міжнародного права та осуду світової демократичної громадськості.

Важко не погодитися з тезою, що «зима 2013–2014 років стала однією з найважчих в історії Незалежної України». Задля того, аби захистити свою незалежність, демократичний устрій та проєвропейський вектор розвитку, українцям довелося не тільки виходити на Майдани та захищати базові цінності, але й зі зброєю в руках відстоювати свою державність. Окупація Російською Федерацією Кримського півострова (2014 р.) започаткувала російсько-українську війну, змусувала український політикум визначитися у ставленні до країни-агресора та безпосередньо її керівника – Владіміра Путіна.

Уперше про поділ українських політичних сил за їхнім ставленням до російської агресії написав керівник департаменту українських студій Оттавського університету Домінік Арель у своїй статті «Україна після війни в Грузії» для журналу «Survival». Хоча його аналіз стосувався вторгнення Російської Федерації до Грузії (2008 р.), він залишається актуальним й щодо російської агресії проти України². Надалі кількість публікацій, які присвячувалися досліджуваній темі зростає в геометричній прогресії, хоча їм, здебільшого, притаманна описовість, бажання уникнути гострих проблемних ніш, «відбілити» / очорнити політичних конкурентів тощо.

Основна мета розвідки – подати ретроспективний аналіз ставлення української політичної еліти та політичних партій до російської збройної агресії у Криму. Її джерельну основу становлять спогляди вищого керівництва держави, лідерів політичних партій, а також партійні документи (матеріали

з'їздів, звернення, заяви тощо), стенограми засідань Верховної Ради України, документи Ради національної безпеки та оборони України, Кабінету Міністрів України, виступи представників політичної еліти України в засобах масової інформації та ін.

Виклад основного матеріалу. Реакція українських політичних партій та політичної еліти до російської збройної агресії, окупації Кримського півострова закономірно не була однорідною та залежала від багатьох чинників, передусім – ідеологічної платформи політичних сил та світогляду їх лідерів. Проаналізувавши політичні програми українських партій, публічні виступи відомих громадсько-політичних діячів, можемо виокремити дві групи суб'єктів політичного процесу в залежності від їх ставлення до російської окупації Кримського півострова:

1. Засудження окупації Кримського півострова Російською Федерацією;

3. Підтримка (відкрита / завуальована) окупації Криму країною-агресором.

До *першої групи* належать політичні партії та їх лідери, які підтримували Революцію гідності виступали з гострою критикою дій Російської Федерації, спрямованих на окупацію Кримського півострова, сповідували гасло «Крим був, є і буде невід'ємною частиною України»³. Серед таких політичних партій – Блок Петра Порошенка, Народний фронт, ВО «Свобода», «Удар», «Правий сектор», «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка, «Громадянська позиція», «Сила і честь» та ін. Представники цих політичних сил доклали максимум зусиль для унеможливлення військового вторгнення Російської Федерації на територію півострова у лютому – березні 2014 р.

Яскравий приклад – доручення О. Турчинова відрядити депутата Верховної Ради України П. Порошенка до Криму та уповноважити від імені України проводити консультації щодо врегулювання політичної ситуації на півострові⁴. Проте, прибувши до Сімферополя 28 лютого народний депутат не зміг навіть потрапити до будівлі кримського парламенту. Його заклик зберегти суверенітет і цілісність України і не допустити кровопролиття були відкинуті

¹ Анексія Криму була прорахованим і правильним рішенням, – Путін. URL: https://lb.ua/news/2014/11/23/286944_aneksiya_krima_proschitannim.html

² Кузьо Т. Ігри, в які українські політики грають з Путіним. URL: <https://gazeta.ua/blog/50498/igri-v-yaki-ukrayinski-politiki-grayut-z-putinim>

³ Яценюк: Крим був, є і буде частиною України. URL: https://lb.ua/news/2014/03/06/258486_yatsenyuk_krim_bil_chastyu.html

⁴ Червоненко В. Захоплення Криму і стосунки з Януковичем: версія Порошенка в суді. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43145466>

проросійськи налаштованими представниками місцевих органів влади⁵.

Важко не погодитися з О. Мандебурою, який констатує, що «на дострокових президентських виборах 2014 р. різниця у векторах зовнішньополітичного курсу – співпраця з РФ чи дотримання курсу на євроатлантичну інтеграції та асоціація з ЄС – була однією з головних ідентифікаційних маркерів кандидатів на посаду Президента»⁶. 25 травня 2014 р. Президентом України був обраний П. Порошенко. Однією з його головних обіцянок було використання всіх можливих інструментів для повернення Криму під контроль Києва. Однак значна частина експертів і політиків, які працювали над розв'язанням кримського питання, вважали, що він «зробив занадто мало, аби втілити озвучені ним наміри»⁷.

Власне П. Порошенко уже на одній із першій своїй прес-конференції зауважив, що «ніяких міжнародних підстав для анексії Криму не існує. Були порушені не тільки норми міжнародного права..., а анексією Криму була знищена вся післявоєнна система глобальної безпеки»⁸. Надалі кількість подібних публічних висловлювань зростала у геометричній прогресії. Так, у 2015 р. П. Порошенко констатував, що «Україна ніколи не погодиться з окупацією Криму і ніколи не віддасть на поталу один з корінних народів нашої спільної Батьківщини. Будемо боротися за права кримськотатарського народу, його національні і політичні свободи. Крим – це не військова база, не «гордость русских моряков», а невід'ємна частина України. Це – унікальний регіон, перлина світової цивілізації, колыска кримських татар. Це – законна, визнана в світі їх Батьківщина», – наголосив Петро Порошенко⁹.

Президент України вважав схожими аншлюс Австрії Німеччиною в березні 1938 р. та анексію українського Криму в 2014 році. Головнокомандувач Збройних Сил України у статті для видання «Observer», зокрема, писав: «Аншлюс Австрії з Німеччиною в березні 1938 році і анексія українського Криму Росією в березні 2014 до болю схожі. Нацистська окупація Судет під приводом захисту етнічних німців, які жили в Чехословаччині, і російське вторгнення в східну Україну – це тривожна аналогія»¹⁰.

⁵ Порошенка освистали в Криму. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/28/7016707/>

⁶ Мандебура О. Образ Росії в передвиборчих програмах політичних партій на виборах 2014 р. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/mandebura_obraz.pdf

⁷ Путілов І. Повернути Крим «по-новому»: що Порошенко зробив за рік для півострова? URL: <https://ua.krym.com/a/27037151.html>

⁸ Там само.

⁹ Україна ніколи не погодиться з окупацією Криму – Президент на вечорі-реквіємі з нагоди 71-ї річниці депортації кримських татар. URL: <https://pechersk.kyivcity.gov.ua/news/5082.html>

¹⁰ Порошенко вбачає схожість між аншлюсом Австрії в 1938 році та анексією українського Криму в 2014 р. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/265398.html>

У зверненні з приводу другої річниці початку опору російській окупації Криму (2016 р.), П. Порошенко зазначив, що Росія готувалася до захоплення Криму з 1991 року. «Анексія не була раптовою. До захоплення Криму Росія ретельно готувалася з 1991-го. Протягом перших двадцяти років українська влада усвідомлювала цю загрозу, але недооцінювала. А люди, котрі стали за державне кермо у 2010 році, як справжня п'ята колона, всіляко сприяли росіянам у підготовці до захоплення Криму, перш за все руйнуючи оборонну інфраструктуру всієї України. І, насамперед, на них лежить відповідальність за тимчасову втрату Криму і Севастополя», – констатував глава держави¹¹.

У 2018 р. П. Порошенко продовжував переконувати світову громадськість у тому, що загроза вторгнення російської армії в Україну залишається. «У нас на сьогодні продовжує існувати загроза вторгнення Збройних сил Російської Федерації на суверенну територію України. Безумовно, ми повинні бути до цього готові – ми не дамо повторити 2014 рік», – зазначав П. Порошенко¹². Він констатував, що війна буде завершена тільки тоді, коли нога останнього окупанта покине священну українську землю на Донбасі та в Криму¹³.

Ідентичні з Президентом України погляди закономірно помічаємо у соратників Блоку Петра Порошенка – «Народного Фронту», лідер якого А. Яценюк тривалий час обіймав посаду прем'єр-міністра України. 3 березня 2014 р. він, зокрема, назвав дії російських військових в Криму «актом невмотивованої агресії» та порушенням базових принципів ООН. А. Яценюк заявляв про те, що кризу потрібно вирішувати політичними та дипломатичними методами. За його словами, зараз український уряд працює над планом дій щодо ситуації в Криму, частиною якого буде призначення нового уряду замість нинішнього, який є «нелегітимним»¹⁴.

Намір окупантів і зрадників України провести референдум в Криму викликав нову хвилю обурення в національно свідомої української інтелігенції. Так, 10 березня 2014 р. А. Яценюк заявив, що «Російська Федерація повинна негайно скасувати референдум, який проводиться на території Автономної Республіки Крим, яка є невід'ємною частиною української держави»¹⁵. За його словами, будь-які розмови

¹¹ Порошенко: Росія готувалася до захоплення Криму з 1991 року. URL: https://lb.ua/news/2016/02/26/328977_poroshenko_rossiya_gotovilas.html

¹² Мехед Н. Порошенко: Загроза вторгнення Росії залишається. URL: <https://www.dw.com/uk/>

¹³ Порошенко пообіцяв повернути Крим і Донбас. URL: <https://tsn.ua/politika/krimseukrayina-poroshenko-poobicyav-povernuti-krim-i-donbas-650588.html>

¹⁴ Яценюк про Крим: «По Заходу в нас питань немає». URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140303_yatseniuk_crimea_sx

¹⁵ Росія повинна негайно скасувати референдум в Криму – Арсеній Яценюк. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247088079>

про те, що референдум у Криму проводить кримська влада, «є брехнею»: «Немає ніякої кримської влади. Є група злочинців, які захопили в неконституційний спосіб владу в Криму під прикриттям 18 тисяч російських військовослужбовців»¹⁶.

Після проведення референдуму представники урядової коаліції продовжували відстоювати тезу: «Крим залишиться невід'ємною частиною України. Прем'єр-міністр України відзначав, що «це – незаконне рішення, а так званий «референдум» не має жодних законних підстав»¹⁷. Згодом, 10 червня 2014 р. А. Яценюк підкреслив, що українська сторона використовує всі можливі законні методи для того, щоб притягнути Російську Федерацію до суду: «Ми усвідомлюємо, що такі судові процеси не проходять за місяць. Але такі судові процеси будуть мати результати», – констатував він¹⁸. Він переконував, що якщо питання лише у Криму, влада готова до діалогу, але у рамках закону і «не під дулом автомату»¹⁹.

3 вересня 2014 р. А. Яценюк представив парламенту План дій «Відновлення». Пропонувалося прийняти нову військову доктрину, в якій Російська Федерація мала бути визнана як держава-агресор, основна і єдина держава, яка погрожує територіальній цілісності і національній безпеці України. «Мільярди, які ми відправляємо в армію, повинні оснастити армію новою технікою, і повинні використовуватися оборонним відомством якнайкраще», – зазначив прем'єр-міністр України²⁰.

Також уряд поставив декілька короткострокових завдань для стабілізації ситуації, серед яких:

- зупинення російської військової агресії і відновлення суверенітету України;
- введення безвізового режиму між Україною і ЄС;
- після завершення війни – реабілітація і надання допомоги учасникам АТО;
- децентралізація влади;
- нова система оподаткування;
- боротьба з корупцією та ін.²¹

Витоки російської збройної агресії (2014 р.) А. Яценюк виводив із часу Помаранчевої революції 2004 р. «Але останню крапку в фактичній окупації Російською Федерацією Криму було поставлено в 2010 році, коли підписувалися «хар-

ківські угоди», – наголосив лідер партії «Народний фронт»²². А. Яценюк вкотре відзначив, що окупувавши Крим «Путін ударив мільйони і ніхто і ніколи не подарує, не пробачить і не забуде йому цього злочину»²³. На думку високопосадовця – «окупація Криму і Донбасу – це могильний камінь Російської імперії»²⁴.

Загалом позиція партії «Народний Фронт» щодо необхідності деокупації Кримського півострова була послідовною. Так, у резолюціях чергового з'їзду цієї партії (листопад 2017 р.) відзначено необхідність:

– відновлення територіальної цілісності Української держави, деокупації і реінтеграції Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей у відповідності до національних інтересів України та норм міжнародного права;

– розширення санкцій України проти Росії – аж до повного відновлення територіальної цілісності держави та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок агресії;

– звернення до країн-членів ЄС та Великої сімки щодо продовження та об'єднання санкцій проти Російської Федерації, введених у зв'язку з незаконною анексією Криму та окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей.

– ухвалення та реалізація Закону України «Про особливості державної політики з відновлення державного суверенітету України над тимчасово окупованою територією Донецької та Луганської областей»²⁵.

Надалі экс-прем'єр-міністр України А. Яценюк продовжував переконувати громадськість у тому, що анексія Криму відбулася внаслідок змови экс-президента В. Януковича і президента Росії В. Путіна. Він заявляв, що вважає письмове звернення В. Януковича до Президента Росії та російського парламенту про введення військ на територію України «ключовим» в анексії Криму. «Це була дуже підготовлена операція, а звернення Януковича відіграло ключову роль для легітимізації введення російських військ... Я не виключаю, що про таку заяву Віктор Янукович і Володимир Путін домовилися. Це була дуже важлива заява для Росії, нею вона

¹⁶ Росія повинна негайно скасувати референдум в Криму – Арсеній Яценюк. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247088079>

¹⁷ Яценюк: Крим був, є і буде частиною України. URL: https://lb.ua/news/2014/03/06/258486_yatsenyuk_krim_bil_chastyu.html

¹⁸ Арсеній Яценюк: Росія вкрала в нас територію, «Чорноморнафтогаз» і 2,2 мільярда кубометрів кримського газу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247360379>

¹⁹ Якщо почнеться війна, їй не буде кінця – Яценюк у США. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/1870814.html>

²⁰ План Яценюка : нова військова доктрина і стіна на межі. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/116514_plan_yatsenyuka--nova-vyskova-doktrina--stna-na-mezh

²¹ Там само.

²² Арсеній Яценюк: Крапку в фактичній окупації Криму було поставлено під час підписання «харківських угод» 2010 року. URL: <http://nfront.org.ua/news/details/arsenij-yatsenyuk-krapku-v-faktichnij-okupaciyi-krimu-bulo-postavleno-pid-chaspidpisanannya-harkivskih-ugod-2010-roku>

²³ Окупація Криму і Донбасу – це могильний камінь Російської імперії – Арсеній Яценюк в День спротиву окупації. URL: <http://nfront.org.ua/news/details/okupaciya-krimu-i-donbasu-ce-mogilnij-kamin-rosijskoyi-imperiyi-arsenij-yatsenyuk-v-den-sprotivu-okupaciyi>

²⁴ Окупація Криму і Донбасу – це могильний камінь Російської імперії – Арсеній Яценюк в День спротиву окупації. URL: <http://nfront.org.ua/news/details/okupaciya-krimu-i-donbasu-ce-mogilnij-kamin-rosijskoyi-imperiyi-arsenij-yatsenyuk-v-den-sprotivu-okupaciyi>

²⁵ Резолюція чергового З'їзду Політичної партії «Народний фронт». URL: <http://nfront.org.ua/news/details/rezolyuciya-chergovogo-zyizdu-politichnoyi-partiyi-narodnij-front>

хотіла легітимізувати введення військ, уникнути відповідальності щодо незаконної анексії Криму, у тому числі у міжнародних структурах», – констатував він²⁶. А. Яценюк переконував у тому, що у 2014 р. урядова коаліція «наполягала на діалозі з так званим керівництвом АРК, щоб не допустити анексії Криму»²⁷. На його думку, «тоді було зроблено надзвичайно багато телефонних дзвінків. Крім цього, позицію української влади можна бачити в офіційних документах РНБО...»²⁸.

Власне на Кримський півострів, окрім П. Порошенко, про що уже зазначалося, був направлений депутат із фракції «Батьківщина» А. Сенченко. Після свого повернення він відзначав, що «жодних агресивних рішень бути не повинно, не потрібно воєнного стану, брякати зброєю. Хунта, яка оголосила себе владою в Криму, не має підтримки населення. Нам важливо зберегти спокій»²⁹. Така недооцінка військово-політичної ситуації привела згодом до трагічних наслідків.

Більше того, окремі українські історики та політологи вказують гостро критикують лідера партії ВО «Батьківщина» за її нейтральне ставлення до окупації у 2014 р. Так, Т. Кузьо зазначав, що з 2014 року Ю. Тимошенко жодного разу не засудила В. Путіна за анексію Криму та збройну агресію на сході України. «У своєму нейтральному ставленні до Путіна Тимошенко неабияк нагадує американського президента Дональда Трампа, якому також украй важко критикувати Путіна», – резюмував політолог³⁰.

Стенограма засідання РНБО від 28 лютого 2014 р. частково підтверджує подібні твердження. Так, Ю. Тимошенко відзначала, що «жоден танк не повинен виїхати з казарми... На запитання О. Турчинова: «Ви пропонуєте нічого не робити?», лідер ВО «Батьківщина» відповіла: «Ви уявляєте, що почнеться в країні, якщо танки та БТри почнуть їхати по вулицям міст? Це спровокує масову паніку. Люди почнуть масово тікати з країни. Проблема з продовольством, з паливом...»³¹.

Згодом, після окупації Кримського півострова Російською Федерацією, ВО «Батьківщина» висту-

пила проти введення у країні воєнного стану. «Ми маємо сьогодні благати все міжнародне співтовариство стати на захист України. Це наша єдина надія. Жоден танк не повинен виїхати з казарми, жоден солдат не повинен підняти зброю, тому що це означатиме програш. Ніякого воєнного стану та активізації наших військ! Ми маємо стати найбільш мирною нацією на планеті, просто поводитися, як голуби миру», – відзначала Ю. Тимошенко³².

Все ж, 7 березня 2014 р. лідер ВО Батьківщини закликала європейське співтовариство «невідкладно діяти», бо «Путін піде настільки далеко в захопленні України, наскільки йому дозволить це зробити демократичний світ». За словами Ю. Тимошенко, «Кремль повинен зрозуміти, що Україна – це Держава, а не територія, що Україна – суверенна нація, яка вільна об'єднатися з ЄС коли того захоче». Також експрем'єр міністр України закликала членів Європейського Союзу не дозволяти Росії провести 16 березня референдум «під дулами кулеметів для анексії Криму», оскільки це призведе не лише до втрати України, а й до втрати стабільності в усьому світі³³.

29 березня 2014 р. Ю. Тимошенко зазначила, що «настав час сформулювати чіткі матеріальні претензії за анексію Криму до Російської Федерації». На її думку, за анексію Криму Російській Федерації «необхідно заплатити зокрема власністю»³⁴. Вона також вкотре наголосила на необхідності «багато-разово посилити» економічні та фінансові санкції щодо країни-агресора. «Коли Путін анексував Крим, почався зворотний відлік його режиму, і ми завершимо з вами і демократичним світом історію авторитарного режиму в Україні. Демократична Росія вже давно чекає, і Україна впорається з цим завданням. Допоможемо братньому народу!», – констатувала Ю. Тимошенко³⁵.

Напередодні парламентських виборів 2014 р. Ю. Тимошенко зазначала, що «не може Україна йти на поводу у Путіна, ні за яких обставин. Бо він не зупиниться на Сході. Він поставив ультиматум Світові, щоб Україна: визнала анексію Криму, Донбасу, відмовилася від майбутнього в ЄС, погодилася на позаблоковий статус та, фактично, стала частиною, ним видуманої імперії. Ми не можемо на таке погодитися і весь Світ нас підтримує»³⁶.

²⁶ Яценюк: анексія Криму відбулася внаслідок змови Януковича і Путіна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-42308855>

²⁷ Яценюк розповів, як українська влада намагалася втримати Крим 2014 р. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/yatseniuk-rozpoviv-iak-ukrainska-vlada-namahalasia-vtrymaty-krym-2014-roku-161006.html>

²⁸ Там само.

²⁹ Як це було LIVE. Путін погодився на діалог щодо України. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140302_rada_russia_ukraine_conflict_ms

³⁰ Кузьо Т. Ігри, в які українські політики грають з Путіним. URL: <https://gazeta.ua/blog/50498/igri-v-yaki-ukrayinski-politiki-grayut-z-putinim>

³¹ Тимошенко vs Турчинов: Стенограма засідання РНБО від 28 лютого 2014 року. URL: https://texty.org.ua/articles/65493/Tymoshenko_vs_Turchynov_STeNOGRAMA_zasidanna_RNBO_vid-65493/

³² На засіданні РНБО в лютому 2014 року введення воєнного стану підтримав лише Турчинов – стенограма. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27566872.html>

³³ Юлія Тимошенко: Зупинити агресію Росії в Україні – це захистити стабільність в світі. URL: <https://batkivshchyna.te.ua/>

³⁴ Тимошенко: настав час сформулювати чіткі матеріальні претензії до Росії за анексію Криму. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/198346.html>

³⁵ Там само.

³⁶ Україна перемає кремлівського ворога, – переконливо заявила Юлія Тимошенко на Тернопільщині. URL: <https://batkivshchyna.te.ua/>

Принагідно відзначимо, що у середовищі національно-патріотичних сил України не було консолідованого погляду і відповіді на риторичне питання: «Чи все можливе зробила українська влада у лютому – березні 2014 р. для збереження територіальної цілісності?». Один із лідерів ВО «Свобода», заступник голови Верховної Ради 7-го скликання Р. Кошулинський з цього приводу відзначав: «Ми криком кричали: «Змініть статус Криму, не може в унітарній країні бути федеративний устрій і окрема Республіка». Із трибуни парламенту Тягнибок криком кричав: «Якщо ми не змінимо, змінить Путін». Так і відбулося. Готовності української влади до серйозної відсічі – не було³⁷. Він зауважував, що «коли без бою віддали Крим... – так діяти не можна було. Із огляду на те, що, офіційно, РФ не брала участі, а були «зелені чоловічки». Тобто просто так віддати не можна було»³⁸.

Співзасновник партії «Сила і Честь» І. Смешко також мав власне бачення ситуації з протидії Російській Федерації окупації Кримського півострова. Саме він приходив до в.о. Президента України О. Турчинова і пропонував йому відмовитися від призначення Міністром оборони України І. Тенюха (члена ВО «Свобода»). «І приводив генерала Радецького, який був готовий почати бойові дії [по відсічу російської агресії в Криму – авт.]. Проте, О. Турчинов відмовився від пропозиції І. Смешка, аргументувавши свою відповідь тезою про «політичні квоти». Лідер партії «Сила і Честь» зазначив, що «після виявилось, що наказ [оборонятися – авт.] не був відданий. У перші три – чотири дні, коли можна було заарештувати заколотників [в Криму – авт.]»³⁹.

Політик наголосив, що у 2014 р. він займався тим, що робив все можливе, щоб хоча б міжнародна спільнота підтримала Україну. «Що я робив у 2014-му? Те, що могла людина з моїм досвідом і зв'язками. Вже в березні 2014 року я був в штаб-квартирі НАТО, зустрівся із заступником генерального секретаря НАТО. При повній імпотенції в.о. президента і Верховного головнокомандувача, я робив все можливе, щоб хоча б міжнародна спільнота не залишила Україну один на один з ворогом, який без жодного зустрічного супротиву йшов на нашу територію. Ось чим я займався», – зауважував І. Смешко⁴⁰.

Значну увагу міжнародній складовій у сфері протидії Російській Федерації у 2014 р. приділяв лідер партії «Удар» В. Кличко. Зокрема, виступа-

ючи 3 березня 2014 р. на екстремному засіданні Верховної Ради України, яке присвячувалося ситуації в Криму та можливому військовому конфлікту з Росією, він закликав країни-гаранти безпеки України забезпечити виконання Росією Будапештського меморандуму для збереження суверенітету та територіальної цілісності нашої держави.

Політична партія В. Кличка пропонувала:

- негайно відвести війська російського Чорноморського Флоту в місія постійної дислокації на території Криму;

- негайно вивести за межі території України сили та засоби збройних сил Росії, незаконно введених на територію України;

- внести зміни до угод про перебування Чорноморського флоту у Криму;

- відкликати звернення Президента РФ до Ради Федерації Росії про використання Збройних Сил Російської Федерації на території України та скасування відповідної постанови;

- отримати гарантії щодо задоволення мовних та інших культурних потреб українців, які проживають на території Росії.

- негайно видати Україні экс-президента В. Януковича, якого звинувачували у масових вбивствах, та інших причетних до насильства над громадянами України⁴¹.

У 2017 р. партія «Самопоміч» закликала українську владу визнати факт тимчасової окупації Криму і Донбасу. «Український шлях один – визнати, що Крим і Донбас є тимчасово окупованими територіями України, що контроль над цими територіями здійснюють окупанти і колаборанти, від дій яких страждають наші громадяни, – йдеться у Заяві партії. – Доти, доки не будуть покарані всі і кожен, хто допустив, сприяв, підтримував російську збройну агресію в Україні, будь-які програми чи заходи з примирення є державною зрадою»⁴².

Партія вимагала від прем'єр-міністра України негайно ініціювати перегляд окремих рішень Кабінету Міністрів України. «Наголошуємо, що будь-які рішення щодо розбудови та відновлення миру на територіях, що постраждали від окупації, повинні відповідати рішенням Верховної Ради України та національним інтересам України, а не сценаріям, що пишуться у Кремлі», – резюмували члени партії «Самопоміч»⁴³.

До *другої групи* належать суб'єкти політичного процесу, які в будь якій формі підтримували країну-

³⁷ У 2014 в Україні небагато людей розуміли, що Москва нас просто так не відпустить – Кошулинський. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/nu-i-tyzhden/u-2014-v-ukraini-nebahato-liudey-rozumily-shcho-moskva-nas-prosto-tak-ne-vidpustyt-koshulyns-kyu>

³⁸ Там само.

³⁹ Смешко: Турчинов повинен стояти перед судом за здачу Криму. URL: <https://interfax.com.ua/news/election/600672.html>

⁴⁰ Смешко: Турчинов повинен стояти перед судом за здачу Криму. URL: <https://interfax.com.ua/news/election/600672.html>

⁴¹ Як це було LIVE. Путін погодився на діалог щодо України. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140302_rada_russia_ukraine_conflict_ms

⁴² Український шлях один – визнати, що Крим і Донбас є тимчасово окупованими, – заява «Самопоміч». URL: <https://samopomich.ua/ukrayinskyj-shlyah-odyn-vyznaty-shho-krym-i-donbas-ye-tymchasovo-okupovanymy-zayava-samopomochi/>

⁴³ Український шлях один – визнати, що Крим і Донбас є тимчасово окупованими, – заява «Самопоміч». URL: <https://samopomich.ua/ukrayinskyj-shlyah-odyn-vyznaty-shho-krym-i-donbas-ye-tymchasovo-okupovanymy-zayava-samopomochi/>

агресора у 2014 р. Із 199 політичних партій, реєстр яких наприкінці 2013 р. був опублікований на сайті Державної реєстраційної служби, підтримали (відкрито / завуальовано) дії Російської Федерації у Криму на початку 2014 р. передусім проросійські політичні сили, серед яких – Комуністична партія України (голова – П. Симоненко), Комуністична партія України (оновлена) (М. Савенко), Комуністична партія робітників і селян (О. Савенко), Прогресивна соціалістична партія (Н. Вітренко), «Родина» (І. Марков), «Руський блок» (Г. Басов), «Русь єдина» (О. Гичко, О. Ременюк), «Русь» (Д. Шевчук), «Руська Єдність» (С. Аксенов), «Союз Лівих Сил» (В. Волга), «Слов'янська партія» (О. Лузан), «Союз» (Лев Миримський), «Вітчизна» (В. Мартиросян) та ін.⁴⁴ Ці політичні партії, як відзначає Т. Бевз, «заперечуючи основи конституційного ладу України, виступали з позицій сепаратизму щодо АР Крим та Севастополя»⁴⁵.

Найбільші впливи на суспільну думку серед цих партій мала Комуністична партія України. Її лідер П. Симоненко неодноразово публічно намагався перекласти провину за окупацію Криму Російською Федерацією не на країну-агресора, а на українську владу. Так, у 2014 р. він звинуватив Верховну Раду України та олігархів у розколі країни: «За всі роки після проголошення незалежності Україна як держава ніколи ще не була такою близькою до втрати суверенітету та територіальної цілісності, як сьогодні. Сутичка олігархічних кланів за владу загостила всі проблеми, які олігархія і породила»⁴⁶.

Подібні висловлювання дали підстави українській владі звинуватити комуністів в антиукраїнській діяльності. До того ж, напередодні окупації півострова лідера українських комуністів було обрано до Президії Пленуму Комуністичної партії Російської Федерації. «Як відомо з публічних джерел, Комуністична партія Російської Федерації публічно підтримує терористичні організації ДНР та ЛНР, заявляє про підтримку анексії Криму. Тож, прийняття Симоненка до керівних органів КІПРФ свідчить про те, що він може бути причетний до вищезгаданих кримінальних злочинів», – наголошував Міністр юстиції України П. Петренко⁴⁷.

24 липня 2014 р. діяльність КПУ була заборонена. «З перших днів російської агресії, Комуністична

партія продемонструвала свою зрадницьку позицію і вела себе як п'ята колона, підтримуючи і сприяючи окупації Криму та підтримуючи вторгнення російських військ на схід України», – зазначав О. Турчинов. Також була розпущена фракція КПУ, яка, на переконання національно-патріотичної еліти, використовуючи парламентську трибуну «труїла людей своєю брехнею та проросійською пропагандою»⁴⁸. На думку українських правоохоронців «КПУ вчиняла дії, спрямовані на: зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; порушення суверенітету і територіальної цілісності України; пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної ворожнечі; посягання на права і свободи людини»⁴⁹.

Однодумцем КПУ у зовнішньополітичній сфері була Партія регіонів, лідер якої В. Янукович полишив пост Президента України та емігрував до Російської Федерації. На думку Т. Кузьо Партія регіонів і КПУ були «найбільш проросійські та радянськості політичні партії в Україні поза межами Криму, маючи свою базу на Донбасі, надали історичну, регіональну та ідеологічну опору для мобілізації виборців і захоплення й подальшого розграбування власної держави»⁵⁰.

Проте, як не дивно, навіть у березні 2014 р. Партія регіонів не оприлюднила офіційної заяви, котра б описувала її ставлення до подій, які відбувалися на Кримському півострові. Заяву С. Тігіпка, в якій відзначено, що регіонали «підтримують всі дії, які сьогодні робить влада по недопущенню провокацій до того часу, поки не відбудеться референдум в Криму, який ми не підтримуємо», його однопартієць О. Єфремов розкритикував і заявив, що це «особиста точка зору Сергія Тігіпка»⁵¹.

Щодо В. Януковича, то у своїй заяві, яку 1 березня 2014 р. зачитав представник Росії у Раді безпеки ООН В. Чуркін відзначено необхідність введення російських військ на територію України. «Як законно обраний президент України заявляю: події на Майдані, незаконне захоплення влади призвели до того, що Україна опинилася на порозі громадянської війни, – йдеться у документі... – У цьому зв'язку звертаюся до президента Росії Володимира Володимировича Путіна з проханням використовувати збройні сили Російської Федерації для віднов-

⁴⁴ В Україні зареєстровано 14 проросійських партій. URL: <https://tyzhden.ua/News/79989>

⁴⁵ Бевз Т. Політичні партії як суб'єкти політичного процесу в умовах окупації Криму. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13379/Bevz_Osoblyvosti_uchasti_politychnykh_partii.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁶ Четвертий раз: виборча кампанія Петра Симоненка в медіа. <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/555/2014-06-10-chetvertyy-raz-vyborcha-kampaniya-petra-symonenka-v-media/>

⁴⁷ Діяльність Петра Симоненка, пов'язану із фінансуванням тероризму та підтримкою ДНР та ЛНР, має перевірити СБУ, – Мін'юст. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248052402>

⁴⁸ Олександр Турчинов: КПУ втрачає право діяти як політична партія. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2214.html>

⁴⁹ Хоменко С. Не думай про червоне: в Україні забороняють Компартію. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/08/140807_communist_ban_sx

⁵⁰ Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. / Наук. ред.: В. Ліхачов, І. Винокуров; Пер. з англ. А. Павлишина. Національний університет "Києво-Могилянська академія"; Центр європейських гуманітарних досліджень; Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. С. 166.

⁵¹ Хоменко С. Партія регіонів: сутужні, брате, часи настали. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140314_regions_hard_times_sx

лення законності, миру, правопорядку, стабільності та захисту населення України»⁵².

У підтримці країни-агресора згодом були звинувачені також інші політичні сили та громадські організації. Так, Служба безпеки України звинувачувала громадську організацію «Український вибір» у сприянні окупації Криму та проведенню там незаконного референдуму і виборів у 2014 році. Також СБУ неодноразово проводила обшуки в офісах партії «Опозиційна платформа – За життя». Партія відреагувала Заявою, в якій відзначено «незаконність дій представників правоохоронного органу»⁵³.

Висновки

Російська окупація Кримського півострова у 2014 р. започаткувала російсько-українську війну, відкрита на найактивніша фаза якої припала на 2022 р. «Фактор війни» остаточно розшарував українську політичну еліту на два непримиренні табори, показав справжнє обличчя політиків, які упродовж незалежності України відстоювали тези «братнього російського народу», економічної вигоди для України від співпраці з Російською Федерацією та ін. кліше російської пропаганди. Більшість прихильників вищезазначених тез знаходимо у лавах відверто проросійських політичних сил, серед яких – Кому-

ністична партія України, Комуністична партія України (оновлена), Комуністична партія робітників і селян, Прогресивна соціалістична партія, «Родина», «Руський блок», «Русь єдина», «Русь», «Руська Єдність», «Союз Лівих Сил», «Слов'янська партія», «Союз», «Вітчизна» та ін. Відповідно члени цих партій або відкрито сприяли окупації Кримського півострова Російською Федерацією або ж зайняли вичікувальну позицію, сподіваючись на воєнний успіх країни-агресора.

Суб'єкти політичного процесу, які долучилися до Революції гідності активно протистояли російській збройній агресії на її кримському напрямі. В умовах політичної невизначеності лютого – березня 2014 р., національно-свідома політична еліта, яка, здебільшого, гуртувалася навколо таких політичних партій, як Блок Петра Порошенка, ВО «Батьківщина», «Народний Фронт», ВО «Свобода», Конгрес Українських Націоналістів, «Удар», «Правий сектор», «Самопоміч», «Сила і Честь» та багато інших, гостро критикувала дії Росії у Криму, намагалася сконсолідувати українське суспільство навколо ідеї непорушності територіальної цілісності України, а також закликала міжнародну спільноту долучитися до протидії збройній агресії військовим / політичним / дипломатичним шляхом. Навіть сьогодні, з плином часу та зростанням інтенсивності бойових дій на фронтах російсько-української війни, переважна більшість українського суспільства вірить у гасло «Крим був, є і буде невід'ємною частиною України».

Інформація про авторів:

Красівський Орест Якубович,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри державної політики і врядування
Національний університет «Львівська Політехніка»
12, вул. Степана Бандери, м. Львів, 79000, Україна

Пуйда Роман Богданович,

доктор історичних наук,
професор кафедри суспільних наук,
директор Науково-технічної бібліотеки
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
15, вул. Карпатська, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

Information about the authors:

Krasivskiy Orest Yakubovych,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Public Policy and Governance
Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera str., Lviv, 79000, Ukraine

Puida Roman Bohdanovych,

Doctor of Historical Sciences,
Professor at the Department of Social Sciences,
Director of the Scientific and Technical Library
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
15, Karpatska str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine

⁵² Янукович закликав Путіна напасти на Україну. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/3/7017396/>

⁵³ ОПЗЖ опублікували заяву щодо необґрунтованості звинувачень СБУ на адресу «Українського вибору». URL: <https://crimea.suspilne.media/ua/news/3565>